

b. Felsefi Düşüncenin Özellikleri

Düşünelim

Aşağıdaki paragrafta Michel de Montaigne'nin (Mişel dö Montenya) felsefe üzerine değerlendirmeleri yer almaktadır. Paragrafta ortaya konan düşünceleri felsefenin nitelikleri açısından yorumlayıp sınıfınızda tartışınız.

" (...) Çok gariptir, çağımızda işler o hâle geldi ki felsefe, anlayışlı insanlar arasında bile ne teorik ne pratik hiçbir yararı ve değeri olmayan boş ve kuru bir laf olup kaldı. (...) Bence bunun nedeni, felsefenin ana yollarını sarsmış olan safsatalardır. Felsefeyi, çocuklar için ulaşılmaz, asık suratlı, çatık kaşlı ve belalı göstermek büyük bir hatadır. Onun yüzüne bu sahte, bu kaskatı, bu çirkin maskeyi kim takmış? O, hep bayram ve hoş zaman içinde yaşamayı emreder bize. Gamlı ve buz gibi soğuk bir yüz içimizde felsefenin barınmadığını gösterir. Felsefeyi barındıran ruh, kendi sağlığıyla bedenini de sağlam etmeli. Huzur ve rahatlığın ışığı ta dışarıdan görünmeli. Dış varlığı kendi kalıbına uydurmalı ve böylece ona sevimli bir gurur, hareketli ve neşeli bir tavır, memnun ve güler yüzlü bir hâl vermelidir. Bilgeliliğin en açık görüntüsü, sürekli bir sevinçtir. Onun durumu, aydan daha yukarıda olan şeylerin durumu gibidir. (...) "

Görsel 1.5: Michel de Montaigne (1533-1592/Temsili)

Montaigne, Denemeler
(Kısaltılmıştır.)

Felsefe temel olarak soru sorma hareketliliğine bağlı bir etkinliktir. Felsefe tarihinde cevaplardan çok, sorular önemlidir. Her cevap yeni bir soruyu doğurmaktadır. Bilgelik sevgisi olan felsefenin **sorgulama** eyleminde bulunması varlığı, bilgiyi ve değeri anlama isteğinden çıkan çabanın sonucudur. Sorgulama, sınırlı olan insanın kendi eksiklerini görmesini ve bu yönlerini giderebilmesinin yollarını bulmasını sağlar. Bundan dolayı sorgulama, bitecek bir düşünme eylemi değildir. Çünkü insan sınırlı bir varlıktır, yöneldiği bilgelik ise sınırsızdır. İnsan bütünselliği elde edebilmek için sürekli olarak sorgulamaya devam edecektir.

Sorgulamanın meydana gelmesi insanın **merak** duygusuna bağlıdır. İnsanın anlamak, öğrenmek ve elde ettiği bilgileri günlük yaşantıya uygulamak için bir isteği vardır. Bu isteğin daha genel bir hâl alması sonucunda merak, insanın kendisinin ve varlığının bütününe yönelir. İnsan, kendisinin, varlığının ve varlıktaki yerinin ne olduğunu anlamaya ve öğrenmeye çalışır. Merak, insanı araştırma ve sorgulama yapmaya iter. Aklını etkin bir şekilde kullanarak diğer varlıklardan ayrılan insan için merak, önemli ve temel bir özelliktir. Çünkü merak sayesinde akıl sürekli bir araştırma ve sorgulama içinde kendini geliştirir. Böylece insan kendini üst bir varlık olarak geliştirme imkânı bulabilir.

Felsefenin ortaya çıkmasında rolü olan bir diğer özellik ise **şüphe**dir. Şüphe; sınırlı olan insanın yanılabılır olması durumunu sürekli göz önünde bulundurmasının bir gereğidir. İnsan bir bilgiye kesin ve yanılmaz olarak ulaştığını düşünürse o zaman hataya düşebilir. Çünkü insanın bilgiyi elde ederken kullandığı duyuları ve aklı onu yanılabılır. Ayrıca elde edilen bilginin kendisi sürekli olarak değişebilir. Eğer şüphe olmazsa bilgiler donuklaşır. Bunun yanı sıra varlığın bilgisini elde etmek isteyen insanın sürekli olarak kendisini yenilemesi ve denetlemesi gereklidir. Çünkü insanın yöneldiği alanın kendisi de sınırsızdır. Şüphe aynı zamanda bu denetlenmenin yapılmasının imkânını verir.

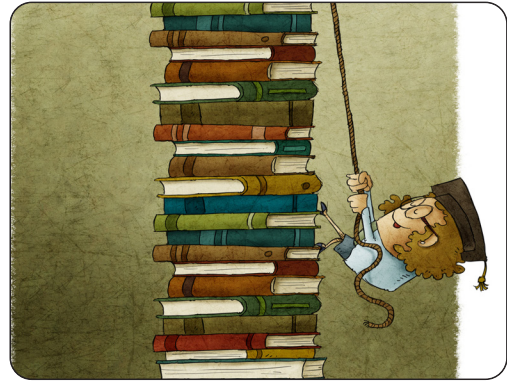

Fikir Çerçevesi

Renè Descartes'ın (Röne Dekart) "Hakikati arayan kişinin, hayatında bir defa bütün şeylerden gücü yettiği kadar şüphe etmesi gerekir." sözünü niçin söylediğini tartışınız.

Varlığın sonsuzluğu ve sınırsızlığı karşısında insan **hayret** eder. Hayret etmesi yani şaşkınlık içinde olması onun bilgisizliğini gösterir. Felsefe yapma, bu hayret durumu sonucunda oluşur. İnsan bu bilgisizlik durumundan kurtulmak ister ve bunun sonucunda, faydası nedir diye düşünmeden sadece bilmek için araştırır. Ele aldığı konunun nedenini öğrenmeye çalışır. Anlama isteğine bağlı olarak hayret, merak ve şüphe birbiriyle yakından ilgili kavramlardır. Bunlar ele alınan konunun açık bir şekilde öğrenilmesi için yardımcılarıdır.

Felsefi bilgi **yığılmımlı ilerleyen** bilgidir. Felsefi bilgi alanında görüş ileri sürecektir olan bir düşünür, kendisinden önce ortaya konan görüşleri kendisinin belirlediği bir çerçevede değerlendirir. Kendi düşüncesini temellendirmek için bir yapı oluşturur. Bu düşünce yapısının oluşumunda hangi ölçütleri kullandığını ortaya koyar. Kendisinden önce konmuş görüşleri de eleştirel bir şekilde değerlendirerek kendi görüşlerini meydana getirir. Filozofun görüşlerinin oluşmasında dinî inancı, ilgilendiği sanat ve bilim alanları da etkilidir. Felsefi bilginin özelliği onun süreklilik göstermesidir. Ortaya konan felsefi görüşler çağının sorunlarına yanıt getirmeye çalıştığı gibi döneminin ve öncesinin birikimlerini kullanır; birbirine eklenir. Felsefi bilgi böylece ilerleyen bir bilgi alanıdır. Felsefi bilgi, bilimsel bilgidir farklıdır. Bilimde kendisinden önceki bilgiler doğru ya da yanlış olarak değerlendirilir. Ancak felsefede ortaya konan görüşleri doğru ya da yanlış olarak değerlendirmek mümkün değildir. Felsefi bilginin niteliği değerlendirilirken genellikle tutarlı olup olmadığı dikkate alınır.

Görsel 1.6: Bilginin yığılmımlı ilerlemesi ile ilgili bir tasvir

Felsefi düşüncenin bir özelliği de onun **eleştirel** olmasıdır. Felsefi bilginin oluşmasında merak, şüphe ve hayret etkilidir. Bunların etkili bir şekilde kullanılması, aklın kendisini geliştirmesini sağlar. Böylece eleştirel düşünce şekli, insanın doğru bilgiye ulaşmasında yardımcı olur. Eleştirel düşünce sayesinde ele alınan konu bir bütün olarak ve ayrıntılı bir şekilde incelenir. Bunun yanı sıra bilgiler sürekli olarak gözden geçirildiği için yenilenir. İnsanın eleştirel düşünceyi kendi hayatında uygulaması davranışlarını ahlaki olarak denetleyebilmesine olanak verir. Böylece insan akılsal bir varlık olma özelliğini devam ettirir. Eleştirel düşünce, insanın hareket, değişim ve yenilikten oluşan bir yaşamdan uzak kalmasını engeller.

Felsefi düşünce aynı zamanda **refleksif**dir. Refleksif olma kavramının Türkçe karşılığı **tefekkür/derin düşüncedir**. Bu, felsefenin kendi üzerine düşünmesinin yanı sıra ele alınan konuların derinlemesine düşünülmesini de ifade eder. Refleksif olmayla felsefede sadece araştırılan, sorgulanan alan değil, aynı zamanda izlenen yöntem, sürecin kendisi ve bu araştırma/sorgulama sırasında ortaya çıkan yanıtlar incelenir. Böylece felsefede düşünme tek yönlü olmaz. Felsefenin sorgulamaya dayalı bir düşünce olması, onun çok yönlü olmasını ve düşünmenin her adımının üzerinde derinleşmesini sağlar.

Felsefi düşünce **rasyonel** yani **akılsal** bir düşünme şeklidir. Felsefede incelenen konunun sorgulanması ve elde edilen bilginin değerlendirilmesi akıl ilkelerine göre gerçekleştirilir. Akıl burada, insanın doğru bilgiye ulaşmak için kullandığı bir araç olarak karşımıza çıkar. Sınırsız, sonsuz olan varlık sahasında insan, aklına güvenmek durumundadır. Aklın ne olduğu, bilgiye nasıl ulaşıldığı, ulaşılan bilginin güvenilir olup olmadığı, bu bilginin herkes için geçerli olup olmadığı üzerine birçok görüş vardır. Ancak görülmektedir ki felsefede rasyonellik önemli bir yer tutmaktadır.

Felsefi düşünce **sistemli**dir. Felsefede sistemli olmak, ortaya konan bilgilerin tutarlı bir bütün olmasını ifade eder. Belli bir yöntem çerçevesinde araştırılan sorulara verilen yanıtlar, birbirleriyle karşılıklı bir bağlantıda olmalıdır. Bunlar tutarlı bir düzeni oluşturmalıdır. Bu birlikli yapı belli bir düşüncenin ifadesidir. Belli ilkeler çerçevesinde birbirinden farklı olduğu düşünülen fikirler bile birbirine bağlanır ve tutarlı bir bütün olarak sunulur. Felsefi sistemler varlığın, değerlerin, bilginin farklı bir açıdan değerlendirilmesi imkânını verir.

Felsefi düşüncenin bir diğer özelliği de **tutarlı** olmasıdır. Felsefi düşüncenin tutarlı olması belli bir fikir, ilke çerçevesinde düşüncelerin birbiriyle bağlantılandırılmasını ifade eder. Bunun yanı sıra felsefi düşüncenin tutarlı olması; ortaya konan düşüncelerin birbiriyle çelişmemesini, ortaya konan görüşte boşluklar olmamasını, görüşlerin birbirini desteklemesini ve bunun doğal sonucu olarak sonuçların öncüllerinden çıkmasını gerektirir. Felsefenin sistemli bir bilgi olmasıyla tutarlı olması birbiriyle yakından ilişkilidir.

Felsefi düşünce **evrensel** bir niteliğe sahiptir. Felsefe alanında elde edilen bilgilerin oluşmasında öznenin, kültürlerin etkisi olmakla beraber ortaya konan görüşler bütün insanlar için geçerlidir. Evrensellik niteliğine sahip olmayan bir bilginin geçerliliği tartışmalı bir durum alır. Varlığa bütünsel bir yaklaşım getiren felsefenin ulaştığı sonuçlar belli bir grup ya da millet için değildir. Bunlar bütün insanlar içindir. Bunun yanı sıra varlığı bir bütün olarak ele alma çabasında olan felsefe, bilim, din, sanat gibi diğer alanların verilerinden de faydalanır. Bütünsel, tutarlı ve sistematik bir yaklaşımın benimsendiği felsefe etkinliğinin yöneldiği alanın bütün varlık sahası olması, onun elde ettiği bilginin evrensel olmasını da sağlar.

Görsel 1.7: Felsefenin rasyonel olması ile ilgili bir tasvir

Günlük Hayatla Bağ Kurma

Savunduğunuz bir fikri, felsefenin özelliklerini dikkate alarak incelediğinizde ulaştığınız sonuçlar nelerdir? Bu sonuca ulaşmanızda günlük deneyimlerinizin ve değerlerinizin etkisi nedir?

Gelecek Konuya Hazırlık

Felsefede soru sormanın önemi nedir? Bir sonraki derste edindiğiniz bilgilerle birlikte düşüncelerinizi değerlendiriniz.